

УДК 94 (100)

НЕЧАЮК І. О.,
магістр права, аспірант
Дипломатичної академії України
при МЗС України

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ЗМІНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ В 1980-х РОКАХ ТА ФОРМУВАННЯ «ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ»

Упродовж 1980-х років Європейське Економічне Співтовариство (ЄЕС, ЄС (Європейський Союз), згідно з Маастрихтським договором 1992 року), зазнало значних перетворень. У 1981-1982 роках відбулася зміна політичного вектора Співтовариства з приходом до влади в державах-засновницях нових політичних лідерів – Ф. Міттерана, Г. Коля, М. Тетчер, Ж. Делора. Співтовариство виключно індустріальних держав Північної Європи вітало нові демократії – Грецію (1981 р.), Іспанію й Португалію (1986 р.). Тим не менш приєднання нових держав-членів до Співтовариства стало причиною дисбалансу між державами ЄС. Виникла необхідність в розробці загальної регіональної політики. Характерною особливістю середини 1980-х років стала кризова ситуація всередині самого ЄЕС. Причиною цього стали внутрішні розбіжності щодо фінансових питань, інтеграційних процесів та незадовільна робота інституцій Співтовариства, що спровокувало серйозну опозицію з боку Великобританії, Данії. Засобом подолання економічної та політичної кризи став Єдиний європейський акт (ЄЕА), запропонований у 1986 році. Цей документ передбачав поглиблення інтеграційних процесів, створення Європи без внутрішніх кордонів. Такі інновації були сприйняті неохвально деякими державами-членами ЄС і стали підтвердженням існування євроскептицизму. Ключові слова: Європейське Економічне Співтовариство, інтеграція, євроскептицизм, євроскептик, Єдиний європейський акт, інституції ЄС.

Трохи більш ніж півсторіччя на карті світу існує та зазнає постійних трансформаційних змін європейське інтеграційне угруповання, яке має ознаки федерації, конфедерації та навіть держави, спільні керівні органи та єдину грошову одиницю – Європейський Союз. Протягом всієї історії свого існування Європейський Союз сприймався та сприймається світовою спільнотою як схвально, так і негативно. 1980-ті роки стали періодом поглиблення інтеграційних процесів, зміни соціально-економічних відносин, створення єдиного ринку, запровадження Єдиного європейського акта (1986) та часом внутрішніх непорозумінь і депресії через розбіжності у поглядах країн-засновниць, обмеження влади національних урядів, заперечення політики ЄЕС загалом, що призвели до виникнення «євроскептицизму». (Термін, яким позначають негативне, скептичне або навіть заперечне ставлення не лише до інтеграційних процесів в Європейському Союзі, а й до політичних та економічних аспектів його роботи. Цей термін досить активно використовувався в політичному та публіцистичному дискурсах Великої Британії. В результаті аналізу політичних, економічних, соціальних, географічних, культурних факторів більшість науковців (Ентоні Фостер, Агнес Олександр-Колльє, Чарльз Грант) вважають, що євроскептицизм виник у 1980-х як абсолютно англійське явище, спричинене «інакшим» ставленням до Європейського Союзу, його полі-

тичної та економічної інтеграції.

Оксфордський словник-довідник визначає «евроскептика»¹ як особу, що не схвалює зростаючі повноваження ЄС, або того, хто не погоджується чи не має зацікавленості в Європейському проекті. Словник містить посилання на статтю газети «The Times» від червня 1986 року як найперше використання цього терміна. Однак, як зазначає Денно Спіерінг, приклади ще давнішого застосування цього терміна можуть бути знайдені. Так, в газеті «The Times» від 1985 року було вперше використано термін «евроскептик», який, на думку Денно Спіерінга, мав посилання на термін «противники спільного ринку (anti-Marketeers)», що означав відображення протистояння участі Великої Британії в євроінтеграційних процесах². На думку Агнес Олександр-Коллье, «евроскептик» – це особа, що має сумніви стосовно необхідності та життєспроможності економічного та політичного об'єднання в ЄС³. Загалом термін «евроскептицизм» використовується як узагальнюючий термін, що визначає певне негативне ставлення до Європейського Союзу.)

На початку 1980-х європейська економіка потерпає від другої нафтової кризи, що призводить до інфляції та росту безробіття. В Греції, Іспанії та Португалії подолано військову диктатуру. Зміни в політичному житті держав дали підстави ЄЕС розглянути питання розширення за рахунок Середземноморського регіону. Проте на шляху до інтеграції цих в основному сільськогосподарських держав виникло чимало економічних та соціальних перепон. Тривалий час інтеграційна політика ЄЕС визначалася Паризько-Боннським домінуванням. Зміни відбулися лише в 1981-1982 роках, коли до влади у Франції прийшов соціаліст Франсуа Міттеран, змінивши праві сили на чолі з генералом Де Голлем. Франсуа Міттеран прийшов з новими ідеями соціального реформування. У меморандумі про відродження Співтовариства від 13 жовтня 1981 року уряд Франції наголошував, що в межах Співтовариства домінує одне відчуття – незадоволення; неможливо не побачити невідповідність вимогам, внутрішні розбіжності, непорозуміння, брак сили... Виникла потреба в динамічному співтоваристві, спроможному розвиватися та швидко реагувати на вирішення проблем.⁴ З боку Німеччини такі ініціативи не були підтримані. Переломним моментом у відносинах став жовтень 1982 року, коли на виборах у Німеччині перемогла Християнсько-демократична партія. Новий канцлер Гельмут Коль мав намір відновити відносини з Францією.

Задля подолання економічної та соціальної кризи Греція, Іспанія та Португалія звернулися до європейської спільноти щодо членства. В 1981 році після тривалих, але досить легких переговорів приєдналася до ЄЕС Греція. Ця подія збіглася з періодом головування Британії в ЄЕС та прем'єрства

Маргарет Тетчер (1979-1990 рр.). Прем'єр-міністр активно сприяла інтеграційним процесам. Франція також підтримувала Грецію, оскільки вважала саме цю країну осередком європейської цивілізації та бачила політичні переваги для самої Франції в такому приєднанні⁵. До того ж Греція та Співтовариство мали тісні економічні зв'язки, налагоджені задовго до заявки Греції про членство в ЄЕС. Греція була основним торговельним партнером Співтовариства з 1960-х. Держави-учасниці ЄЕС отримували 50% імпорту з Греції з 1976 року, а 240,000 вихідців з Греції вже працювали в державах Співтовариства.

Приєднання Іспанії та Португалії в 1986 році викликало чимало суперечок між країнами-засновницями ЄС. Італія та Франція вважали Іспанію небезпечним конкурентом у галузі сільського господарства, Німеччина та Британія, з іншого боку, були занепокоєні ростом міграції. Франція, зокрема, вбачала в приєднанні Греції, Іспанії та Португалії ніщо інше, як «просте перетасування»⁶ ЄЕС. Населення країн, що шойно приєдналися, прагнуло такого об'єднання, оскільки фермери отримували субсидії та згодом значно збільшили прибутки, а відповідно, й частку в бюджеті ЄЕС. В 1986 році було зафіксовано менш ніж 3 тисячі заяв на імміграцію, і така тенденція зберігалася до 1990-х років.

Проте рішення про приєднання південних країн мало й політичне підґрунтя. Пріоритетним питанням для Франції було встановлення та зміцнення демократії в Греції, країні, що межує з Балканами. Метою ЄЕС було залучити країни з нижчим рівнем економіки та з необхідним сільськогосподарським сектором.

Велика Британія активно сприяла такому розширенню ЄЕС. Завдяки країнам Середземномор'я можна було нівелювати чіткий механізм інтеграції та перетворити Західну Європу, а згодом і Східну та Центральну Європу, на зону вільного руху товарів, капіталів, послуг і робочої сили. Одним з основних завдань Британії було послабити вплив лідерів ЄЕС, Франції та Німеччини на інтеграційні процеси та, зокрема, внутрішню політику ЄЕС⁷.

На прес-конференції в Брюсселі 1985 року Маргарет Тетчер зазначила, що приєднання Греції, Іспанії та Португалії буде позитивним для Британії, тому що для демократії та блага Британії необхідна більша територія стабільності в Європі та більша територія демократії. В неспокійному світі дуже важливим питанням є розширення зони стабільності.⁸

Починається період внутрішніх розбіжностей в ЄЕС: розширення ЄЕС на схід вимагало запровадження загальної регіональної та внутрішньої політики для уникнення розбіжностей між усіма державами ЄЕС, непорозуміння щодо внесків Великої Британії в бюджет ЄЕС, проблеми з деякими валютами у зв'язку з обмінним курсом. В грудні 1983 року держави-учасниці схвалили загальну сільськогосподарську політику, щоб уник-

нути бюджетних розбіжностей.

Незважаючи на прагнення держав приєднатися до європейського угруповання, Гренландія ухвалила 1 лютого 1985 року рішення вийти з ЄЕС, оскільки не погоджувалася зі своєю позицією в європейському угрупованні, будучи територією Данії, та заперечувала політику в галузі риболовства. Вона стала однією з перших держав-учасниць ЄЕС, де не нехтували думкою населення та провели загальний референдум щодо доцільності членства в ЄЕС. Так, в 1982 році «за» членство Гренландії в ЄЕС проголосувало 47% та 53% «проти» при загальній явці 74,9%⁹.

В середині 1980-х років Європейське співтовариство опинилося в стані депресії та непевного очікування того, що хто-небудь чи що-небудь вкаже на вихід зі становища.¹⁰ Громадськість почала виявляти занепокоєння стосовно вирішення внутрішніх питань певних держав-учасниць інституціями ЄЕС, а отже, як вважали громадяни, не ефективно. Інституції ЄС потребували суттєвих реформ. В 1984 році, під час головування Франції в ЄС, Франсуа Міттеран прагнув відновити ЄЕС та шукав підтримки. Президент Франції сконцентрувався на майбутньому ЄЕС та подоланні кризи, наголошував на необхідності політичної співпраці, розробці програм технічного розвитку. Пріоритетними залишалися питання реформування внутрішнього ринку та зміни процедури прийняття рішень керівними органами ЄС. Такі прагнення підтримав канцлер Федеративної республіки Німеччина Гельмут Коль, в результаті чого утворився франко-німецький альянс ЄЕС в якості основного двигуна та, з іншого боку, скептично налаштованої Маргарет Тетчер.

Під загрозою опинилася реалізація європейських проєктів, які безпосередньо залежали від думки суспільства. З метою запобігання такій тенденції було запроваджено Єдиний європейський акт (1986 р.), доповнений Протоколом до Амстердамського договору (1997 р.). Незважаючи на те що в 1968 році було скасовано митний збір, торгівля в межах ЄЕС не могла здійснюватися вільно в межах Співтовариства, оскільки існували розбіжності в національних системах держав-учасниць. Основним завданням Єдиного європейського акта було усунути ці розбіжності та досягти реалізації чотирьох свобод (вільного руху капіталів, послуг, осіб та товарів) протягом шестирічної програми.

Так, у червні 1985 року було досягнуто порозуміння між державами-учасницями ЄЕС на шляху до подолання економічної кризи, досягнення чотирьох свобод та об'єднання національних ринків у єдиний європейський. Ініціатором такого проєкту став Жак Делор, голова Комісії ЄЕС (1985-1995 рр.). Саме йому слід дякувати за кардинальні економічні та соціально-демократичні реформи, що були необхідні для поглиблення ін-

теграційних процесів. Держави підписали Шенгенську угоду про скасування прикордонного контролю між Бельгією, Францією, Люксембургом та Нідерландами. Прем'єр-міністр Британії підтримувала політику євро розширення, в результаті чого в 1986 році Великобританією було підписано Єдиний європейський акт. Маргарет Тетчер вважала, що даний документ є вирішальним кроком на шляху до створення європейського ринку вільної торгівлі.

У березні 1982 року лідери держав-учасниць ЄЕС зустрілися з нагоди 25-ої річниці Римського Договору. На святкуванні голова Комісії Гастон Торн заявив, що «досягнення Європи опинилися під загрозою... Європейська ідея втрачається, оскільки закріплюється думка, що Європа не виконує своєї функції, нічого не може зробити для вирішення економічної кризи та зменшення міжнародного тиску»¹¹. Навесні 1982 року існувало три домінуючих питання: суперечка щодо внеску Британії в бюджет ЄС, криза щодо вето та вторгнення Аргентини у Фолкленд. Доповідаючи Палаті Громад, прем'єр-міністр Маргарет Тетчер сказала, що вона особливо наголошує на необхідності завершення формування спільного ринку в галузі послуг. Широкого розголосу набуло питання блокування Британією щорічної фіксації цін на сільськогосподарську продукцію в межах ЄС, доки не буде вирішено питання внеску Британії в бюджет ЄС. Питання внесків Британії призвело до тривалої боротьби з ЄЕС та відомого вислову Тетчер: «я хочу повернути свої гроші». Запекла боротьба закінчилася перемогою в 1984 році в Фонтенбло (Франція), коли десять держав-учасниць досягли порозуміння, розробили загальну стратегію подолання фінансової кризи, призначили дати приєднання Іспанії та Португалії та узгодили систему поступок компенсації в бюджет Британії (востаннє переглядалася в 1992 р.), що коштували їй мільярдів. (Сьогодні Британія на третьому місці серед найбільших платників в бюджет ЄС, упродовж багатьох років була найбільшим вкладником у Брюссель, хоча була біднішою за Німеччину та Францію, країни-лідери ЄЕС. Причиною цього було те, що відносно успішний фермерський сектор Британії підпадав під меншу грошову підтримку, ніж інші.)¹²

Топ-десять найбільших вкладників в бюджет ЄС (1999 р.)	
Німеччина	26,4%
Франція	17,2%
Британія	13,5%
Італія	13,0%
Іспанія	6,9%
Голландія	6,0%
Бельгія	3,9%
Швеція	2,9%
Австрія	2,7%

Данія	2,0%
-------	------

ЄСА містить посилання на ст. 3b Римського договору, яке Волтер Кернз коментує так: «Принцип субсидіарності встановлює, як мають виконуватися на рівні Співтовариства повноваження. Субсидіарність – це концепція, яка розвивається і має застосування у світлі цілей, вказаних у Договорі про ЄС. Вона дає змогу Співтовариству діяти в межах його повноважень, які можуть бути розширені у випадку, коли в цьому постане необхідність; інакше кажучи, вона дає можливість обмежувати їх або навіть припиняти у випадку, якщо вони вже не виправдовують себе. Для того щоб дії Співтовариства виправдовували себе, необхідно дотримуватися обох аспектів субсидіарності: цілі запропонованих дій не можуть бути досягнуті належним чином державами-членами в рамках їхніх конституційних систем, отже, краще їх досягати за допомогою дій Співтовариства...»¹³. Однак сьогодні дана концепція чітко не сформульована.

Прийняття ЄСА було спричинено й тим, що не було досягнуто основної мети ЄЕС, передбаченої Римським договором (1957 р.), а саме створення єдиного ринку. Європейські інституції запровадили близько 300 умов, які передували створенню єдиного ринку і зобов'язали 12 держав ЄЕС до їх виконання до січня 1992 року. ЄСА додав ще декілька повноважень інституціям ЄЕС, так званих «сфер компетенції», а саме фінансову співпрацю, соціальну політику, право надавати фінансову допомогу біднішим регіонам ЄС, вироблення стандартів у науково-дослідницькій галузі та захисті навколишнього середовища. Ця угода передбачала не лише значні реформи в системі європейських інститутів та зміцнення демократії в процесі прийняття рішень, але й сприяння подальшій федералізації ЄЕС.

Пропозиція реформування інститутів та перетворення Європейського Економічного Співтовариства на Європейський Союз викликала чимало баталій: Ірландія традиційно дотримувалася позиції нейтралітету, Німеччина перебувала у стані невизначеності щодо запровадження єдиної грошової одиниці, Данія та Великобританія протистояли перегляду існуючих договорів та підсиленню ролі інститутів ЄЕС, що передбачало обмеження національного суверенітету та інтересів держав-учасниць.

ЄСА встановлює для держав-учасниць основи співробітництва в галузі зовнішньої політики та її виробленні, запровадження єдиної європейської валюти. Таким чином, незважаючи на те, що основною метою ЄС з прийняттям ЄСА було створення ефективного та функціонального єдиного ринку й здійснення чотирьох свобод, дана угода передбачала створення наддержави, яка мала вже майже всі підстави для існування: єдине громадянство, єдину валюту, визначені кордони, спільні органи законодавчої, виконавчої та судової влади.

Це прагнення було підтверджено виступом президента Єврокомісії Жака Делора в 1988 році, в якому він зазначив, що «вже через 10 років 80% нашого економічного законодавства, можливо, навіть фіскального та соціального, буде вироблено ЄС, а не парламентами окремих держав-учасниць»¹⁴. Ці прогнози стали очевидними, коли в 2007 році президент Німеччини повідомив, що близько 84% всього законодавства, прийнятого парламентом Німеччини, вироблено ЄС.¹⁵

ЄСА передбачав створення внутрішнього ринку з можливістю вільного переміщення всіх факторів виробництва. Запровадження ЄВС (Європейського валютного союзу) призвело до того, що економічна політика держав-учасниць стала більш залежною від цілей та рішень ЄЕС, а отже, держави-учасниці мають бути уважнішими до ініціатив щодо економічного та соціального співробітництва, розвитку промисловості, кількості та якості досліджень.

Європейська спільнота була занепокоєна пришвидшеним розвитком та зростанням повноважень ЄС, адже політика Співтовариства була спрямована на обмеження суверенітету держав-учасниць та порушувала принцип субсидіарності. Виникла загроза схвалення суспільством, яке є головною умовою реалізації європейських проєктів. Все частіше згадували метафору: «якщо європейський потяг відійде від станції, йому не можна дозволяти зупинитися; така зупинка означатиме виникнення ризику самозадоволення досягнутими результатами і, зрештою, призведе до евросклерозу»¹⁶.

Підписання ЄСА призвело до виникнення суперечок в державах-засновницях ЄЕС. Протягом 70-х років Данія вбачала своє членство в ЄЕС позитивним, отримавши економічні переваги від такого співіснування. Однак референдум, проведений 27 лютого 1986 року, продемонстрував зміну суспільної думки та перші ознаки євроскептицизму. Парламент Данії, не погоджуючись з рішенням уряду на чолі з прем'єр-міністром Полем Шлютером, 21 січня 1986 року проголосував 80 голосами до 75 «проти» проєкту ЄСА¹⁷. Це був єдиний випадок, коли соціал-демократи та соціал-ліберали виступили проти ратифікації. Парламентарі закликали до проведення міжурядових переговорів, і, отримавши заперечення своїх європейських партнерів, уряд Данії скликав національний референдум. Населення Данії підтримало європейську ініціативу, віддавши 56,20% голосів «за» та 43,80% «проти»¹⁸. Навіть не дочекавшись остаточних результатів референдуму в Данії, Рада ЄЕС оголосила 17 лютого 1986 року датою підписання Єдиного європейського акта. Проте уряди Італії та Греції повідомили, що підпишуть ЄСА лише після результатів референдуму в Данії. Так, 17 лютого 1986 року ЄСА підписали дев'ять держав-учасниць, а 28 лютого – Да-

нія, Італія та Греція.

Як зазначають Дейвід Крейг та Метью Еліот у своїй праці «Велике Європейське пограбування», кожен з документів ЄС мав за мету надати більше повноважень інституціям ЄС, а отже, обмежити владу національних урядів, поліції, збройних сил, громадських служб і навіть органів охорони здоров'я¹⁹. Держави-учасниці були позбавлені права накладати вето на пропозиції, які суперечили національним інтересам.

З прийняттям нових договорів ЄС наділяє свої інституції все більшими повноваженнями, тим самим позбавляючи держав-учасниць права контролю належного виконання положень договорів та вирішення проблем на національному рівні, а отже, не гарантуючи, що проблеми будуть вирішені ефективно.

Період конструктивізму та співпраці Тетчер та Делора закінчився після ратифікації Британією ЄС та її приєднання до загального ринку. З 1987 року почався період конфронтації²⁰.

Ключовим періодом для Великої Британії в ЄС з Маргарет Тетчер на чолі стали 1987-1988 рр., коли головним питанням щодо ЄС було не лише розширення вільної торгівлі. Так, в Брюгге 20 вересня 1988 року Маргарет Тетчер значно змінила свою думку, висловивши скептичне ставлення до Європи та Європейського співтовариства. Цей виступ став ключовим моментом у процесі розвитку британської опозиції щодо ЄС. «Брюгге для євроскептиків означає те саме, що Брюссель, місце творення євроінтеграції...»

По резонансу виступ можна лише порівняти з данським «ні» Маастрихтській угоді та данським і шведським «ні» євро, що є найвизначнішим вираженням опозиції європейським проектам²¹. Тетчер заявила, що Співтовариство має гарантувати процвітання та безпеку; Європейський Союз має розвиватися на основі активної співпраці незалежних суверенних держав, а не на основі централізації та бюрократії; політика Спільноти має бути спрямована на вирішення конкретних проблем (сільськогосподарська політика, фінансовий контроль та інші). Прем'єр-міністр підтримувала ідею запровадження єдиної валюти та наголошувала на необхідності уникати протекціонізму. Саме вона говорила про необхідність підтримувати НАТО як основу системи захисту ЄС. «Виступ в Брюгге став скоріше запереченням інтеграції, ніж проектом створення нової інтеграції»²².

В 1989 році, після резонансного виступу в Брюгге, було сформовано антиєвропейську «Групу Брюгге» на чолі зі студентом Оксфордського університету Робертсоном. «Група Брюгге» мала на той час значний вплив на суспільну думку, публікуючи коментарі та памфлети, виступи та зауваження з різних аспектів діяльності ЄС та стосунків Британії з ЄС, організовуючи мітинги та встановлюючи зв'язки з «одномудцями» з інших країн. Кон-

серватори називали себе «друзями групи», оскільки вони мали спільну мету – вплинути на процес вироблення рішень щодо євроінтеграції та політики Великої Британії в ЄС. Започаткування «Групи Брюгге» означало початок нової хвилі опозиції євроінтеграції та було поштовхом до створення цілої низки опозиційних груп. Даний факт є підтвердженням того, що негативне, скептичне ставлення Великої Британії до ЄС передусім формувалося політичною елітою та набувало поширення серед громадян завдяки виступам політиків, громадських діячів та представників наукової еліти.

Наявність скептичних проявів та їх ступінь безпосередньо залежать від сприйняття країнами-учасницями проектів інститутів ЄС, політичних та економічних орієнтирів, їх впливу на кожну окрему державу-учасницю. Протягом п'ятдесятирічної історії існування ЄС спалахи євроскептицизму спостерігалися в різних частинах європейського угруповання. Так, місцем зародження феномену стала Велика Британія – держава, яка постійно боролася за збереження особливого, «відокремленого», статусу в ЄС, прагнучи зберегти свою ідентичність. 1980-ті, а особливо 1990-ті роки стали «переломним моментом», коли інтеграційні процеси, розширення на схід, реформи інститутів ЄС, спроба створити валютний союз, запровадження євро стали кроками до проявів євроскептицизму в країнах Північної Європи (Німеччина, Франція, Данія, Швеція, Нідерланди), які протягом років були позитивно налаштовані щодо роботи ЄС.

Зародження, формування та розвиток євроскептицизму, без сумніву, залежать від економічних, соціальних, політичних, історичних та культурних факторів, процесів інтеграції, прагнення держав-учасниць зберегти свою незалежність, суверенітет та самовираження, мову та культуру. 62% населення Об'єднаного Королівства ідентифікують себе лише зі своєю національністю, заперечуючи будь-яку приналежність Європі. Ріст та загострення феномену євроскептицизму є очевидним, оскільки Європейське об'єднання постійно розвивається та збільшує свої простори шляхом приєднання нових учасників цього інколи непередбачуваного процесу. Вирішальним фактором у вимірі євроскептицизму є населення, яке, виявляючи свою волю, демонструє незгоду або заперечення тих чи інших дій Європейського Союзу. Євроскептики існують, і число їх збільшується незалежно від віку, соціального та матеріального стану. Роберт Уорсестер (Robert Worcester) виявив, що євроскептиків трохи більше серед жінок та осіб старшого віку.

Референдуми забезпечують право громадян ЄС на волевиявлення та здійснення права голосу, вибору та забезпечення своїх політичних прав. Нехтування правом волевиявлення народу є доказом занепокоєння керівних кіл ЄС, оскільки «демократія є занадто небезпечною для архітекторів

проекту наддержави ЄС»²³.

Розширення ЄС на південь на початку 80-х передбачало забезпечення політичної стабільності та прискорення економічних процесів у Середземноморському регіоні. Це розширення стало причиною виникнення дисбалансу між індустріальними (Об'єднане Королівство, Німеччина, Франція, Італія, Данія) та аграрними країнами (Іспанія, Португалія, Греція), що призвело до виникнення необхідності координації політик усіх членів ЄС. Більшість політичних лідерів вважали, що розширення Співтовариства потребує під-

силення ролі політичних інститутів, створення більш ефективних та демократичних структур, вироблення загальної скоординованої політики співтовариств. Такі спроби були повністю чи частково реалізовані завдяки Єдиному європейському акту, що був укладений 1986 року.

Середина та друга половина 80-х характеризується поглибленням євроінтеграційних процесів на чолі з провідними політиками Маргарет Тетчер, Жаком Делором, Франсуа Міттераном, Гельмутом Коелем та розбіжностями їхніх поглядів щодо майбутнього ЄЕС.

ПОСИЛАННЯ

(Endnotes)

¹ <http://www.google.com.ua/search=oxford+dictionary+on>.

² Harmsen R., Spiering M. *Euroscepticism: party politics, national identity and European integration*. Volume 1, Amsterdam; New York: Rodopi, 2004. – P.16.

³ Anthony Forster. *Euroscepticism in Contemporary British Politics: Opposition to Europe in the Conservative and Labour Parties since 1945*. Routledge. London. 2002. – P. 8.

⁴ Memorandum of the Government of France due to revitalization of the Community. 13 October 1981. <http://www.ena.lu/>.

⁵ «An Asset for France but no for Brussels». *Le Monde*. 3 January 1981. <http://www.ena.lu/>.

⁶ «The Perils of Enlargement». *L'Humanite*. 28 May 1979. <http://www.ena.lu/>.

⁷ Гогунская Т.А. Европейская политика Великобритании в 80-е годы // Вопросы духовной культуры. Исторические Науки. – С. 157-160, <http://www.nbu.gov.ua/article/knp100t1.pdf>.

⁸ Margaret Thatcher. Press Conference after Brussels European Council. 1985 March 30. www.margaretthatcher.org/speeches/.

⁹ www.eu-opllysningen.dk/euo_en/spvs/all/17.

¹⁰ Кернз Волтер. Вступ до права Європейського Союзу. Навчальний посібник. – Київ: Знання. – 2002. – С.45.

¹¹ Wall S. *A Stranger in Europe: Britain and the EU from Thatcher to Blair*. Oxford University Press, 2008. – P. 9-10.

¹² Thatcher's EU battle. <http://newsvote.bbc.co.uk>.

¹³ Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу. Навчальний посібник. – Київ: Знання. – 2002. – С.128-129.

¹⁴ EU Commission President Jaques Delors, speech to the European parliament, 1988. *The EU: A Brief History, Open Europe*.

¹⁵ *EU Observer*, 15 January 2007.

¹⁶ Кернз Волтер. Вступ до права Європейського Союзу. Навчальний посібник. – Київ: Знання. – 2002. – С.328.

¹⁷ Denmark. Single European Act Referendum 1986. www.electoralgeography.com/new/en.

¹⁸ *Ibidem*

¹⁹ Craig D., Elliot M. *The Great European Rip-Off. How the Corrupt, Wasteful EU is Taking Control of Our Lives*. Random House Books, London, 2009. – 329 p. ISBN 9781847945709.

²⁰ Бурнашов И. Маргарет Тетчер и Жак Делор: полемика по вопросам углубления процесса европейской интеграции (вторая половина 1980-х гг.) // *Вестник Европы*. – 2005. – №16.

²¹ Usherwood S. Bruges as a Lodestone of British Opposition to the European Union. *Collegium*, № 29, Winter 2004. Does euroscepticism have a passport? - P.5.

²² *Ibidem* - p. 10.

²³ www.heritage.org/research/europe/wm1840.cfm.

Nechayuk I. O. Transformations within the European Union in the 1980s and dynamics of «euroscepticism»/ Diplomatic Academy of Ukraine, Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

European Economic Community (EEC, European Union (EU) under the Maastricht Treaty of 1992) underwent significant transformations in the 1980s. The shift of political axis of the Community throughout 1981 and 1982 was caused by coming to power of new political leaders – F. Mitterrand, H. Kohl, M. Thatcher, J. Delors. The Community of North European industrial states welcomed emerging democracies – Greece (1981), Spain and Portugal (1986). However, the EEC enlargement provoked disbalance among the EU member-states. The common regional policy was imperative.

There were substantial economic, integration and institutional hurdles as well as disagreements between the Member States to overcome in the first half of the 1980s. These problems instigated heated debates in Great Britain and Denmark. The Single European Act of 1986 was the breakthrough to overcome the crises. The document envisaged deeper integration, creation of Europe without internal frontiers. Such innovations were

not appreciated by all the EU Member States and revealed euroscepticism.

Key words: the European Economic Community, integration, euroscepticism, eurosceptic, the Single European Act, EU institutions.

Нечаюк І. А. Трансформаційні зміни в Європейському Союзі в 1980-х роках і формування «евроскептицизму» / Дипломатична академія України при Міністерстві іноземних справ України.

В течение 1980-х Европейское Экономическое Сообщество (ЕЭС, ЕС (Европейский Союз) в соответствии с Маастрихтским договором 1992 г.) претерпело значительные преобразования. В 1981-1982 годах наблюдалось изменение политического вектора Сообщества с приходом к власти в государствах-учредителях новых политических лидеров – Ф. Миттерана, Г. Коля, М. Тэтчер, Ж. Делора. Сообщество исключительно индустриальных государств Северной Европы приветствовало новые демократии – Грецию (1981 г.), Испанию и Португалию (1986 г.). Тем не менее, присоединение новых государств-членов к Сообществу стало причиной дисбаланса между государствами ЕС. Возникла необходимость в разработке общей региональной политики.

Характерной особенностью середины 1980-х стала кризисная ситуация внутри самого ЕЭС. Причиной этого стали внутренние разногласия по финансовым вопросам, интеграционным процессам и неудовлетворительная работа институций Сообщества, что спровоцировало серьезную оппозицию со стороны Великобритании, Дании. Способом преодоления экономического и политического кризиса стал Единый европейский акт (ЕЕА), предложенный в 1986 году. Данный документ предполагал углубление интеграционных процессов, создание Европы без внутренних границ. Такие инновации не одобрили некоторые государства-члены ЕС, что стало подтверждением существования евроскептицизма.

Ключевые слова: Европейское Экономическое Сообщество, интеграция, евроскептицизм, евроскептик, Единый европейский акт, институции ЕС.

Стаття надійшла до редколегії 02.09.2009
Прийнята до друку 05.10.2009